

УДК 821. 111'0. 09

Г. А. Кіракосян

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

**ТВОРЧІСТЬ Ч. Р. МЕТЬЮРІНА В ОЦІНКАХ ЗАРУБІЖНОГО
І ВІТЧИЗНЯНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА**

**Проаналізовано провідні дослідження, присвячені літературній спадщині
Чарльза Роберта Метьюріна.**

Ключові слова: Метьюрін, готика, романтизм, Мельмот Блукач, Бертрам, колоніальний досвід, легітимний театр.

© Г. А. Кіракосян, 2014

Проанализированы ведущие исследования, посвященные литературному наследию Чарльза Роберта Мэтьюрина.

Ключевые слова: Мэтьюрин, готика, романтизм, Мельмот Скиталец, Бертрам, колониальный опыт, легитимный театр.

As title implies the article describes current scientific views concerning literary heritage of Charles Robert Maturin, an Irish writer of the Romantic period. The paper provides the scope of research on Ch. R. Maturin available in the Ukraine, including books, doctorate theses and journal articles published in USA, Great Britain, Russia and the Ukraine.

Much attention is given to Maturin's world famous novel «Melmoth the Wanderer» (1820), which brought its author long-awaited success and recognition. It should be noted that Maturin's literary legacy consists of seven novels, three dramas and five sermons. It is spoken in detail about up-to-date researches on colonial experience in Maturin's works, the aspect that currently attracts great attention of British and American literary scholars. The paper also draws attention to Maturin's status in theatre of the Romantic period, as well as his famous play «Bertram», and the problem of separation between written and staged variants of dramas.

Current article is of interest to students and researchers dealing with English literature of the Romantic period.

Key words: Maturin, Gothic, Romanticism, Melmoth the Wanderer, Bertram, Colonial Experience, Legitimate Theatre.

Ім'я Чарльза Роберта Метьюрина (1780–1824), англійського письменника романтичної доби, можливо, мало про що говорить сучасному читачеві, недосвідченому в історії світової та зокрема англійської літератури. Проте на початку XIX століття Метьюрін був добре знайомий читачам та театрам не тільки у Великобританії, але й за її межами. Невизнаний поет і літературний критик (відомі його рецензії на п'єси Р. Шейла, М. Еджворт), Метьюрін отримав визнання сучасників як талановитий драматург (він є автором п'єс «Бертрам, або Замок Сент-Альдобранда», 1816; «Мануель», 1817; «Фредольфо», 1818) і прозаїк (романи «Фатальна помста, або Сім'я Монторіо», 1807; «Молодий ірландець», 1808; «Мілезький вождь», 1811; «Жінки, або За і Проти», 1818). Про особистість письменника ходили суперечливі легенди: зразковий сім'янин і дамський угодник, похмурий романіст, суворий священник, який полюбляв карткові ігри, танці та риболовство.

З усієї різнопланової творчої спадщини письменника найбільш успішним і значним став роман «Мельмот Блукач». Опублікований в 1820 році, «Мельмот» швидко завоював популярність серед читачів, ставши відомим не тільки у Британії, але і за її межами – в Європі, США та Росії. Незважаючи на очевидний успіх цього твору, слава його багато в чому була неоднозначною. Якщо читачі із захопленням і віддавали данину таланту творця «Мельмота», то англійські критики, наділяючи роман епітетами «нудний» («tiresome»), «дурний» («silly»), «непристойний» («blasphemous»), «екстравагантний» («eccentric»), «дивний» («odd»), в основному поставилися до нього вороже (див.: Idman 1923 : 268–270). У Франції і Росії, навпаки, «Мельмотом» захоплювалися, називаючи його автора «найоригінальнішим сучасним письменником» (О. де Бальзак), «єдиним у своєму жанрі» (Ш. Бодлер), «великим талантом» (рецензії в російських журналах 1830-х років). У цілому ж слава «Мельмота» виявилася недовговічною – незабаром роман був відданий забуттю як його шанувальниками, так і зневажателями. З цього приводу примітно висловлювання анонімного автора журналу «The Irish Quarterly Review» від березня 1852: «Навряд чи існує такий письменник, ім'ям якого настільки нехтували, а твори якого були б настільки забуті, як Ч. Р. Метьюрін» (див.: Алексеев, 1983; с. 532), подібної точки зору дотримуються і британські дослідники, вважаючи Метьюрина чимось на зразок «культурної прогалини» («cultural blank») (Морін 2011; с.1).

Однак майже через століття, в 1920-ті роки, позначився сплеск наукового інтересу до творчого доробку Ч. Р. Метьюріна, який не слабшає і донині. Дослідники славнозвісного роману «Мельмот Блукач» називають його твором «складним» (Kiely, 1972; с. 189; Алексеев, 1983; с. 566), «химерним» (Bayer-Berenbaum, 1982; с. 93; Соловйова, 1988; с. 125), «неординарним» (Punter, 1980; с. 142), «надзвичайним» (Берковський, 2002; с. 134).

За кордоном життю і творчості Ч. Р. Метьюріна присвячено ряд монографій та статей – фінського дослідника Н. Ідмана (Idman, 1923), голландського вченого В. Сколтона (Schölten, 1933), американських дослідників Д. Крамера (Kramer, 1973) та Дж. Кокса (1995, 2004), дисертація французького дослідника К. Фієроба (Fierob, 1975), німецького літературознавця Х. Косока (1999), а також співвітчизників Метьюріна – британців К. Конноллі (2006), Л. Дойл (2011), Дж. Келлі (2011) та К. Морін (2011). Особливу увагу приділено вивченню місця «Мельмота» в еволюції романних жанрів, цьому питанню присвячені окремі розділи досліджень, що прослідковують розвиток «готичного» (Varma, 1957; Birkhead, 1963; Hennessy, 1978; Punter, 1980; Bayer-Berenbaum, 1982; Wiesenfarth, 1988) і становлення романтичного роману (Kiely, 1972; Kelly, 1995).

У Росії серйозне вивчення спадщини Ч. Р. Метьюріна почалося дещо пізніше, ніж за кордоном, – в 1960–1970 роках, хоча окремі статті про Метьюріна зустрічалися і раніше; наприклад, в Літературній енциклопедії 1934 року «Мельмот Блукач» характеризується як «вища точка дворянського романтизму, що викриває його внутрішній гнильний розпад» [11]. Маємо зауважити, що Метьюрін був досить відомим серед російських читачів початку XIX століття. Одним із перших його російських шанувальників був сам О. С. Пушкін, який не тільки мав у своїй бібліотеці перші видання «Мельмота Блукача» та «Бертрама», але й неодноразово згадував Мельмота у своєму віршованому романі «Євгеній Онегін».

Творчості Ч. Р. Метьюріна присвячені дисертації Л. В. Спиціної (Спицына, 1978), Л. С. Макарової (Макарова, 2001). Роль «Мельмота Блукача» в еволюції англійського преромантизму розглядається в монографіях Н. А. Соловйової (Соловьёва, 1984; 1988), у відповідних розділах дисертацій М. Б. Ладигіна (Ладыгин, 1978), Є. В. Григор'євої (Григорьева, 1989). Місце роману Ч. Р. Метьюріна в історії англійської літератури позначено в статтях М. П. Алексеева (Алексеев, 1971; 1983; 1991), аналіз взаємозв'язку Метьюріна з французькою літературою, зокрема його вплив на раннього Віктора Гюго, ми знайшли у розділах підручників (Аникст, 1956; Вельський, 1968; Урнов, 1989; Аникин, Михальська, 1998) та статті Н. Т. Пахсарьян (Пахсарьян, 2013).

У цілому, дослідження більшості вчених присвячені «Мельмоту Блукачу» та звернені до виявлення жанрової специфіки роману. То що ж розбурхує уми дослідників-літературознавців протягом майже двох століть? Одні науковці вбачають у ньому типовий твір «готичної» школи (Schölten, 1933; Аникст, 1956; Eggenschwiller, 1975; Hennessy, 1978; Bayer-Berenbaum, 1982), інші бачать у ньому романтичний філософський роман (Kiely, 1972; Аникин, Михальська, 1998), треті – вказують на суміщення в «Мельмоті» різних жанрових традицій (Idman, 1923; Kiely, 1972; Kramer, 1973; Fierob, 1975; Ладигін, 1978; Спиціна, 1978; Punter, 1980; Соловйова, 1988; Григор'єва, 1989; Макарова, 2001 та ін.). Деякі автори особливо підкреслюють складність жанрового виду роману (Pierce, 1918; Idman, 1923; Алексеев, 1983).

Інтерес дослідників викликає і «рамкова» сюжетно-композиційна структура роману, при цьому одні кажуть про стрункність принципів організації твору (Axton, 1961; Kramer, 1973; Спиціна, 1978; Punter, 1980; Bayer-Berenbaum, 1982; Соловьёва, 1988; Єлістратова, 1989), інші, навпаки, – про його аморфність, хаотичність (The Cambridge History of English and American Literature, 1907–1921; Ruff, 1955; Hennessy, 1978; Ладыгин, 1978).

Важливе місце в дослідженнях «Мельмота» займає і осмислення його ідейної сторони. Більшість літературознавців дотримуються думки, що, незважаючи на складність і багатоплановість «Мельмота», роман присвячений, перш за все, морально-філософській проблематиці. Деякі вчені вважають, що сенс роману полягає у випробуванні людини силами зла (Conger, 1977), світом хаосу (Bayer-Berenbaum, 1982). Представники психоаналітичного напрямку (наприклад Дж. Вайзенфарс) бачать сенс роману у розкритті глибин людської психіки, «пригнічених» бажань, що, на їх думку, виступає прикметою «нового готичного» роману (Wiesenfarth, 1988). Прихильники соціологічного підходу, зокрема Д. Крамер, Д. Пантер та Дж. Келлі, стверджують, що в «Мельмоті» підіймається проблема протистояння людини «інститутам гноблення» («oppressive institutions»), осмислюються уроки Французької революції (Kelly, 1995). Існує і тлумачення твору Ч. Р. Метьюріна в екзистенціальному ключі: наприклад, П. Торслев вважає, що в «Мельмоті Блукачі» звучить метафізичний протест проти несвободи людини (Thorslev, 1984).

Певний інтерес дослідників викликає і проблема впливу на «Мельмота» попередньої літератури – легенд, біблійних притч (Kramer, 1973; Scott, 1980; Bayer-Berenbaum, 1982 та ін.), європейської поезії та прози (Idman, 1923; Ruff, 1955; Fierob, 1975 та ін.). Ряд статей присвячений зв'язкам «Мельмота» з європейською літературою XIX–XX століть.

Таким чином, зарубіжними, російськими та українськими дослідниками зроблено великий внесок у вивчення роману «Мельмот Блукач». Проте нас цікавлять не лише романи, а й драматичний доробок автора. Не хотілося б оминати увагою і зовнішні зв'язки Метьюріна з романтиками інших країн.

М. Трескунов був одним із перших радянських дослідників романтизму, який заговорив про вплив Ч. Метьюріна на творчість раннього Віктора Гюго. В своїй монографії, присвяченій засновнику французького романтизму, дослідник у процесі аналізу роману «Ган Ісландець» добігає висновку, що атмосфера таємничості та скупчення найнеймовірніших випадковостей, які трапляються з героєм на його шляху, є безперечним доказом захоплення В. Гюго готичним романом. Більш того, про популярність і розповсюдження готичної літератури, і зокрема творчості Метьюріна, свідчать численні епіграфи з його п'єси «Бертрам», якого М. Трескунов називає одним з найпопулярніших представників цього жанру в Англії [15, с. 58–59]. Більш ніж п'ятдесят років потому продовжила цю лінію дослідження одна з поважних літературознавців сьогодення Н. Т. Пахсарьян, яка відома своїми дослідженнями французького романтизму. В статті «Ранний Гюго и готическая традиция во французской литературе» 2013 року Н. Пахсарьян аналізує основні тенденції дослідження готичної традиції у французькій літературі, де ми знову зустрічаємо згадки про Метьюріна. На цей раз постаті Метьюріна відводиться значно більше уваги, зокрема французький літературознавець Г. Мastroдonato стверджує, що готично-романтичний «Мельмот Блукач» став найбільш популярним перекладеним романом у Франції [13; с. 616]. Що ж стосується місця Метьюріна в творчості В. Гюго, то висновки Н. Пахсарьян не лишають сумнівів, що Метьюріну належить одна з найбільших ролей на ниві натхненників молодого Гюго [13, с. 616]. Роман «Ган Ісландець» нараховує шість епіграфів з «Бертрама». Спираючись на цей факт, Г. В. Заломкіна наголосила, що це зайвий раз підкреслює захоплення В. Гюго концепцією роману як драми [9, с. 232–233].

Зростаючий інтерес до творчого доробку Метьюріна в Росії призвів до написання ряду дисертаційних досліджень.

Ч. Р. Метьюрін і його роман «Мельмот Блукач» стали об'єктами вивчення Л. В. Спіциної в її дисертаційному дослідженні (1978). Спіцина Л. В., аналізуючи твори Ч. Р. Метьюріна, багато в чому спирається на традиції зарубіжного літературознавства у використанні порівняльно-історичного методу, залучаючи також

багатий біографічний матеріал. Генезис творчості англійського письменника-романтика постає в русі від готичного роману до романтичного історичного роману (від «Сім'ї Монторіо» до «Мельмота Блукача» і «Альбігойців»), у подоланні штампів готики: «Оповідна манера Метьюріна зазнає значну еволюцію від готичного роману до романтичного і нраво-описового, причому з явним посиленням романтичних тенденцій» [15].

Ладигін М. Б. в дисертаційному дослідженні (1978) також вказує на тісний зв'язок роману «Мельмот Блукач» із традицією готичного роману: «Бо таке передромантичне явище, як “готичний” роман, під пером Метьюріна перетворилося на явище романтичне, і романтичним є роман М. Шеллі “Франкенштейн”, який часто відносять до “романів жахів”. У монографії “Романтичний роман” (1980) вчений, докладніше зупиняючись на характеристичі “Мельмота Блукача” і “Франкенштейна”, вказує на їх зв'язок із традицією готичного роману на рівні поетики, підкреслюючи “генетичний зв'язок з романом жаху”» [10].

Про синтез традицій готичного роману кінця XVIII століття і романтичної традиції першої третини XIX століття в романі «Мельмот Блукач» йдеться в дисертації Л. С. Макарової. Новизна цієї роботи полягала у зверненні до ранньої творчості Ч. Р. Метьюріна («Мілезький вождь» (1811) і «Жінки, або За і Проти» (1818) у контексті формування в цих творах творчої манери письменника, основоположним принципом якої став синтез готичної і романтичної традицій в рамках одного твору, а також встановлення спадкового зв'язку між ними і вершинним творінням Ч. Р. Метьюріна – романом «Мельмот Блукач» [12].

Ще одна дисертація останніх років (Варушкина А. В. Образ мира и способы создания в романе Ч. Р. Метьюрина «Мельмот Скиталец», 2005) присвячена вивченню образу світу в «Мельмоті Блукачі» Ч. Р. Метьюріна і способам його створення. Дослідниця вперше підіймає питання про наявність у автора роману цілісної концепції світу; про особливості образу світу, представленого в романі «Мельмот Блукач»; при цьому способи створення цього світу розглядаються у світлі проблеми шляхів розвитку роману XVIII–XIX століть – його жанрових модифікацій, манери оповіді, інтертекстуальних зв'язків, впливу естетики романтизму і бароко; ставиться питання про художню цілісність роману і завершеність концепції світу [13].

На початку нового тисячоліття, на хвилі боротьби за рівноправ'я як статей, так і цілих народів, у західному літературознавстві з'явилася тенденція досліджень колоніального досвіду в творчості окремих авторів.

Цей аспект творчості Метьюріна вивчають заслужений професор університету Вуппертал, Німеччина, Хейнц Косок та професор Массачусетського університету, США, Лора Дойл.

Наприкінці 1999-го року Х. Косок надрукував статтю «The Colonial Experience in the Works of Charles Robert Maturin», в якій йдеться про особливості колоніального досвіду Метьюріна, пов'язаного з колоніальним статусом Ірландії. Цей «колоніальний досвід» дав про себе знати в трьох абсолютно різних аспектах. По-перше, приватне життя Метьюріна було обумовлене його статусом священника в офіційній церкві Ірландії, яка була колоніальним інститутом. По-друге, у своїх творах він часто звертався до впливу колоніалізму на культурній, політичній та економічній сцені у своїй країні, обговорюючи та критикуючи жахливі наслідки колонізації (як то гноблення місцевої мови, загарбання сімейних маєтків) навіть у тих своїх творах, події яких не відбуваються в Ірландії. Та, по-третє, літературна репутація Метьюріна завжди залежала від того, що Х. Косок називає «літературним колоніалізмом», домінування інтересів та очікувань британських читачів. В Англії того часу публікації ірландських письменників частіше за все зустрічали з недовірою. Навіть до п'єси «Бертрам», яка на момент друку витримала вже двадцять дві вистави і користувалася шаленим попитом, було додано пе-

редмову, тон якої був досить зверхній. Метьюрін, як і інші ірландські письменники, знаходився у непростій ситуації. З одного боку – його власне авторське бачення та сюжетні задуми, з іншого – необхідність задовольнити примхи англійських читачів, яким подобалася середземноморська обстановка, проте їх зовсім не цікавила Ірландія як місце дії. Маємо зазначити, що випадок Метьюріна поширюється за межі ірландської літератури і висвітлює ситуацію будь-якого письменника, що працював у колоніальних умовах [29, с. 353].

У 2011 році університет Каліфорнії, США, випустив збірку *Nineteenth-Century Literature*, до якої увійшла стаття Лори Дойл «At World's Edge: Post/Coloniality, Charles Maturin, and the Gothic Wonderer». У цій статті Л. Дойл не тільки підтримує зроблені Х. Косоком висновки про вплив колоніального статусу Ірландії на творчість Метьюріна, та йде ще глибше, аналізуючи історичні передумови до тієї політичної ситуації у Ірландії, в часи якої Метьюрін писав свої твори. В романі «Мельмот Блукач» знаходять своє відображення жахливі ознаки колоніалізму – голод, бідність, фізичні та емоційні страждання. Метьюрін гостро зображає насильство та розправи над людьми зі сторони іспанської інквізиції, лишаючи читачеві, наче хлібні крихти, натяки на ірландські повстання. Услід за Мельмотом, автор веде нас по світу, повсякчас глузуючи над служителями церкви. Та все ж таки Метьюрін починає та закінчує роман у Ірландії, таким чином, на думку Л. Дойл, автор надає англо-ірландській ситуації глобального контексту [25].

Ще одним відомим зарубіжним дослідником аспекту колоніальності в творчості Метьюріна є італійський літературознавець Массіміліано Демата, який в своїй статті «Discovering Eastern Horrors: Beckford, Maturin and the Discourse of Travel Literature» аналізує умови, в яких знаходилися ірландські письменники часів домінування Англії над Ірландією. М. Демата зазначає, що через суворі обмежуючі закони і через його власне складне становище в Церкві Ірландії Метьюрін не міг висловити прозору критику панування Великобританії над Ірландією. У «Повісті про Іспанця» Іспанія є явною мішенню Метьюріна, але він неявно говорить про Англію та її імператорську владу того часу і, можливо, майбутнього [24, с. 30].

Особливий інтерес дослідники приділяють ролі Метьюріна в становленні театру романтичної доби. Так, англійський дослідник Джефрі Кокс зосереджує свою увагу на розходженні друкованого та сценічного варіантів п'єс. Як він вважає, це було пов'язано з неймовірно важкою ситуацією із цензурою, яка не пропускала на сцену навіть натяків на політичні, релігійні або особисті скандали серед дворянства. Більш того, цей тотальний контроль з боку влади призвів до існування такого поняття, як «легітимна драма» та «легітимний театр» [23, с. 8]. Малося на увазі, що лише виключні театри отримували дозвіл на постановки певних п'єс, тобто отримували ліцензію на вистави. Як результат театр стали асоціювати з культурним та політичним протистоянням.

К. Конноллі в своїй статті «Theater and Nation in Irish Romanticism» розглядає відношення Метьюріна до драми та зв'язок, який автор вбачав між релігією та драмою. К. Конноллі порівнює «Бертрама» Метьюріна із драмою його сучасника Річарда Лейлора Шейла «Відступник» (1817).

Метьюрін та Шейл – представники двох абсолютно протилежних релігійних сил, що розділяли Ірландію на початку XIX століття. Перший – протестантський священник гугенотського походження, другий – ревний католик. Однак те, що об'єднує Метьюріна та Шейла, так само значиме, як те, що їх розділяє. Обидва заробили собі драматичну репутацію скоріше на сцені Лондона, ніж Дубліна. Обидва писали п'єси, що підіймали характерні ірландські політичні проблеми (насильство, страждання, голод, релігійна терпимість), але ніколи не використовували Ірландію як місце подій та не робили її частиною світу своїх драм. У драмі Шейла можна знайти наче відлуння суму Бертрама за домівкою, друзями, расою,

попередниками. Прослідкувати зв'язок із романтизмом можна через протагоністів, які в обох драмах демонструють сильний зв'язок зі своєю домівкою та народом, навіть коли це представляє серйозні перешкоди.

Завершуючи аналіз зарубіжних публікацій про творчість Метьюріна, хотілося б звернути увагу на існуючі на сьогоднішній день монографії, присвячені життєвому шляху та творчому доробку автора.

Коли в 1973 році в Нью Йорку вийшла книга «Чарльз Роберт Метьюрін» Дейла Крамера, ще не існувало жодної друкованої праці про цього автора. А в умовах зростаючого інтересу до художньої літератури романтичного періоду книзі професора Крамера пророкували теплий прийом. За словами Крамера, основною ідеєю книги є співвіднесення Метьюріна із готичністю, літературним методом, який дозволив втілити його яскраві фантазії. В цій книзі Крамер обмірковує готику двічі, вперше – коли пояснює її вплив на романи Метьюріна, вдруге – щоб зрозуміти вплив готики на його драми. Звичайно в більшості аспектів готичний роман та драма дуже нагадують одне одного; проте використання Метьюріном традицій обох жанрів, а також різне зображення готичного злодія, на думку Крамера, заслуговують окремого розгляду.

У кінці 1970-х років спостерігалось піднесення інтересу до вивчення творчості Метьюріна. Починаючи з книги професора Крамера (1973), за якою послідували монографії Клода Фієроба (1974) та Роберта Лауджі (1975), було закладено досить солідний фундамент для подальшого вивчення творчості Метьюріна. Проте чомусь інтерес дослідників до творчого доробку цього автора згасає на деякий час. Мине майже сорок років, перш ніж з'явиться на світ наступне дослідження, яке можна буде гідно поставити в один ряд із вищезгаданими.

Однак цей час все ж прийшов, у 2011 році, знаменуючи 230-ту річницю з дня народження Метьюріна, на його батьківщині, у Британії, одна за одною вийшли в друк дві монографії, присвячені авторові – «Charles Maturin: authorship, authenticity and the nation» Джима Келлі та «Charles Robert Maturin and the Haunting of Irish Romantic Fiction» Крістіні Морін.

Судячи з підзаголовку книги, Джим Келлі звертається до тем авторства, автентичності та національної літератури. В цих питаннях він пов'язує Метьюріна з такими ірландськими авторами, як Едмунд Берк, Марія Еджуорт і Сідні Оуенсон, а також з низкою авторів Британії і континентальної Європи. Дослідник розглядає вплив на творчість Метьюріна естетичних, економічних і політичних хвилювань автора з приводу свого професійного майбутнього на «літературному ринку» в період нестабільної політичної ситуації в країні.

Також Дж. Келлі намагається зрозуміти причини, з яких сучасники Метьюріна нехтували його творчим доробком. На думку Келлі, однією з таких причин був так званий «принцип стилістичної надмірності», про який писав Ф. Боттінг (1996): «Gothic signifies a writing of excess» [27; с.15]. Роботи Метьюріна можуть іноді лишити неоднозначне, дещо хаотичне враження, через те що автор підносить «принцип надмірності» на занадто високий рівень, заважаючи читачеві вловлювати хід подій. Та Дж. Келлі вважає, що саме відсутність стандартів, за якими можна виміряти «готичні надмірності» в творах Метьюріна і роблять його метод привабливим. Ще одну підставу для невдоволення сучасників Келлі вбачає у тому, що Метьюрін часто відмовляється поставити в центр твору моральний аспект, який був би зрозумілим людині того часу. Однак читач ХХІ століття, безперечно, знайде твори Метьюріна актуальними, адже вони сповнені гендерних протиріч, проблем становлення індивідуальності кожної людини та політичних переслідувань.

Христина Морін, на додаток до аналізу основних закономірностей романів Метьюріна, бажає відновити славу цього видатного автора, який, на її погляд, був майже забутий занадто довго [31, с. 4]. Як вона зазначає, на відміну від Берка,

Еджуорт, Голдсмита, Мура і Свіфта (не кажучи вже про Джайса, Йетса і Сінга), Метьюрін і його роботи досі не були відзначені на наукових конференціях, і вона надає переконливі докази того, що зараз вчена спільнота повинна приділити гідну увагу літературному доробку автора. Це не в останню чергу тому, що його романи є ключем до нового розуміння ірландської національної художньої творчості як своєрідної, сповненої привидами літератури. Особливо через те, як твори Метьюріна ілюструють завуальовану присутність минулого ірландської літератури на початку дев'ятнадцятого століття; присутність, існування якої так часто заперечують у сучасних критичних дослідженнях ірландського романтизму [31, с. 3–4].

Насамкінець хотілося б з'ясувати, в якому ракурсі досліджують творчість Ч. Р. Метьюріна в українському літературознавстві. На даний момент нам вдалося знайти лише одну статтю (окрім власних), де згадується Метьюрін – це стаття канд. філол. наук Христини Денисюк, м. Львів, «Два англійські романи готико-френетичної поетики» (2007). В даній статті авторка згадує роман Метьюріна «Мельмот Блукач» у контексті поняття «френетичний жанр», що являє собою розповсюджений в західному літературознавстві термін, який майже зовсім не використовується в Україні.

«Френезія романтична» (фр. *frenesie* – шаленство, англ. *romantic frenzy*, фр. *frenesie romantique*, нім. *schwarze Romantik, Schauromantik*, рос. французская неистовая литература) характерна для однієї з течій романтичної літератури, де спостерігається перенасичення образу світу мотивами жаху, злочину, божевілья, неприборканих пристрастей і поривів, звільнених з-під контролю розуму. Героям френетичних творів були притаманні імморалізм та зневага до загальноприйнятих норм. Їхні вчинки свідчили про поступливість людської природи перед темними й незбагненими диявольськими силами. Окрім «Мельмота Блукача», Денисюк також відносить до френетичної творчості такі романи, як «Чернець» М. Г. Льюїса та «Ган Ісландець» В. Гюго, які перебували в тісному зв'язку з романом жаху, хоча й виступали також в інших літературних жанрах [5].

Хронологія рецензованих видань демонструє розвиток досліджень творів Метьюріна, починаючи з інтересу літературознавців до перлини його творчої спадщини, роману «Мельмот Блукач». Тривалий час дослідники вивчали різні аспекти цього роману, проте він і досі лишається темою літературних дискусій. Інші романи Метьюріна потрапили в поле зору науковців дещо пізніше, багато уваги приділяється роману «Мілезький вождь», центральною темою якого є відродження Ірландії. Ще однією особливістю цього твору є те, що Метьюрін уперше обрав Ірландію місцем подій. На тлі вивчення романів автора дещо губиться його драматичний доробок. Проте не можна сказати, що дослідники зовсім оминають п'єси Метьюріна своєю увагою. Такі науковці, як К. Конноллі, Дж. Кокс, Дж. Келлі, присвятили свої наукові праці драмам Метьюріна, але в даних роботах ми не знаходимо їх всебічного, повного аналізу.

Починаючи з кінця 1990-х років зарубіжні літературознавці почали досліджувати вплив колоніального статусу Ірландії на творчість письменників романтичної доби, зокрема Метьюріна. Цю тему розкриває в своїх дослідженнях низка вчених, серед яких Х. Косок, М. Демата, Дж. Кокс, К. Конноллі та Л. Дойл.

У російському літературознавстві все ще зберігається інтерес до роману «Мельмот Блукач», науковці не обирають об'єктом досліджень інші твори Метьюріна. На нашу думку, це частково пов'язано з відсутністю перекладених творів Метьюріна російською мовою.

На жаль, подібну тенденцію можна спостерігати і в українському літературознавстві. За винятком незначних згадувань Метьюріна у контексті представників готичного роману, цей автор лишається поза зором як українських читачів, так і дослідників.

Тож, як бачимо, творчий доробок Метьюріна викликає інтерес літературознавців майже через двісті років після виходу в друк. Дослідження творів Метьюріна відкривають для нас завісу до Ірландії романтичної доби, розповідають про умови, в яких Метьюрін створював свої романи та драми.

Усі вищезгадані джерела представляють інтерес для вчених, які займаються дослідженням творчості Метьюріна відносно недавно, та спонукають до подальшого вивчення його творчої спадщини, відкриття нових граней та ще невідомих аспектів творів цього автора.

Бібліографічні посилання

1. *Алексеев М. П.* Ч. Р. Метьюрін и его «Мельмот Скиталец» / М. П. Алексеев // Ч. Р. Метьюрін. Мельмот Скиталец. – М. : Наука, 1983. – С. 531–639.
2. *Берковский Н. Я.* Романтизм в Германии / Н. Я. Берковский. – Спб., 2003. – 568 с.
3. *Варушкина А. В.* Образ мира и способы создания в романе Ч. Р. Метьюріна «Мельмот Скиталец»: автореф. дис. канд. філол. наук / А. В. Варушкина. – Воронеж, 2005. – 19 с.
4. *Григорьева Е. В.* «Готический» роман и своеобразие фантастического в прозе английского романтизма: автореф. дис. канд. філолог. наук / Е. В. Григорьева. – Л., 1989. – 17 с.
5. *Денисюк Х.* Два англійські романи готико-френетичної поетики (порівняльний аспект) / Х. Денисюк // Слово і час. – 2007. – № 1. – С. 75–86.
6. *Дьяконова Н. Я.* Английская проза эпохи романтизма / Н. Я. Дьяконова // Английская романтическая проза. – М. : Прогресс, 1980. – С. 5–40.
7. *Дьяконова Н. Я.* Китс и его современники / Н. Я. Дьяконова. – М. : Наука, 1973. – 199 с.
8. *Жирмунский В. М.* У истоков европейского предромантизма / В. М. Жирмунский // Готический роман. – Л. : Лит. Памятники, 1967. – С. 2–108.
9. *Заломкина Г. В.* Готический роман и готическая драма: диалектика театральности // XVIII век: Театр и кулисы. – М. : МГУ, 2006. – С. 232–233.
10. *Ладыгин М. Б.* Английский «готический» роман и проблемы предромантизма: автореф. дис. канд. філолог. наук / М. Б. Ладыгин. – М., 1978. – 20 с.
11. Літературна енциклопедія. – 1934. – Т. 7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (<http://febweb.ru/feb/litenc/encyclp/let/le7-543/.htm>).
12. *Макарова Л. С.* Роман Ч. Р. Метьюріна «Мельмот-Скиталец» в контексте готической и романтической традиций: автореф. дис. канд. філолог. наук / Л. С. Макарова. – Н. Новгород, 2001. – 21 с.
13. *Пахсарьян Н. Т.* Виктор Гюго и традиция во французской литературе / Н. Т. Пахсарьян // Виктор Гюго. Ган Исландец. Бюг Жаргаль. – М. : Ладомир : Наука, 2013. – С. 579–633.
14. *Соловьева Н. А.* У истоков английского романтизма / Н. А. Соловьева. – М. : Изд-во Моск. гос. ун-та, 1988. – 230 с.
15. *Спицына Л. В.* Чарльз Роберт Метьюрін и его философский роман «Мельмот Скиталец»: автореф. дис. канд. філолог. наук / Л. В. Спицына. – М., 1978. – 21 с.
16. *Трескунов М.* Виктор Гюго / М. Трескунов. – М. : Гос. изд-во худ. лит-ры, 1961. – 474 с.
17. *Тураев С. В.* От Просвещения к романтизму (Трансформация героя и изменения жанровых структур в западноевропейской литературе конца XVIII – начала XIX вв.) / С. В. Тураев. – М. : Наука, 1983. – 255 с.
18. *Урнов Д. М.* Английская литература / Д. М. Урнов // История всемирной литературы. Соч. : в 9 т. / История всемирной литературы. – М. : Наука, 1989. – Т. 6. – С. 87–112.
19. *Axton W. P.* Introduction / W. P. Axton // Maturin Ch.R. Melmoth the Wanderer. – Lincoln, 1961. – P. 3–16.
20. *Birkhead E.* The tale of terror. A study of Gothic Romance / E. Birkhead. – New York. – 1963. – 241 p.
21. *Conger S. M.* Matthew G. Lewis, Charles Robert Maturin and The Germans: an interpretative study of the influence of German literature on the Gothic novels / S. M. Conger. – Salzburg. – 1977. – P. 76–82.

22. *Connolly C.* Theater and Nation in Irish Romanticism: The Tragic Dramas of Charles Robert Maturin and Richard Lalor Sheil / C. Connolly // *Eire-Ireland*. – 2006. – #3. – P. 185–214.
23. *Cox J. N.* Re-viewing Romantic Drama / J. N. Cox // *Literature Compass*. – 2004. – #1. – P. 1–27.
24. *Demata M.* Discovering Eastern Horrors: Beckford, Maturin, and the Discourse of Travel Literature / M. Demata // Andrew Smith, William Hughes *Empire and the Gothic: The Politics of Genre*. – Palgrave Macmillan. – 2003. – P. 13–34.
25. *Doyle L.* At World's Edge: Post / Coloniality, Charles Maturin, and the Gothic Wanderer / L. Doyle // *Nineteenth-Century Literature*. – Vol. 65. – 2011. – P. 513–547.
26. *Fierob C.* Charles Robert Maturin (1780–1824) l'homme et l'oeuvre: theses / C. Fierob. – Lille, 1975. – 200 p.
27. *Idman N.* Charles Robert Maturin. His life and works / N. Idman. – Helsingfors, 1923. – P. 4–5.
28. *Kelly J.* Charles Maturin: authorship, authenticity and the nation / J. Kelly. – Four Courts Press. – 2011. – 208 p.
29. *Kosok H.* The Colonial Experience in the Works of Charles Robert Maturin / H. Kosok // *Twayne English Authors Series 156*. – New York : Twayne, 1999. – P. 353–367.
30. *Kramer D.* Charles Robert Maturin / D. Kramer. – New York, 1973. – 166 p.
31. *Mourin C.* Charles Robert Maturin and the Haunting of Irish Romantic Fiction / C. Mourin. – Manchester University Press, 2011. – 210 p.
32. *Ruff M. A.* Maturin Ch. R.: thesis / M. A. Ruff. – Paris, 1956. – 164 p.
33. *Scholten W.* Maturin C.H. The Terror-Novelist / W. Scholten. – Amsterdam, 1933. – P. 30–42.
34. *Scott S. C.* Myths and consciousness in the novel of Ch. R. Maturin / S. C. Scott. – New York, 1980. – 170 p.
35. *Thorslev Peter I. Jr* Romantic Contraries: Freedom vs. Destiny. – Yale University Press, 1984. – P. 35–36.
36. *Varma D. R.* The Gothic flame / D. R. Varma. – London, 1957. – 280 p.

Надійшла до редколегії 24.03.2014 р.

УДК 821.133.1 «18»

Є. В. Гавриленко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПОЕТИКА НАЗВИ «ЖИТТЯ АНРІ БРЮЛАРА» СТЕНДАЛЯ

В статті розглядаються основні підходи до тлумачення поетики назви найбільшого автобіографічного тексту Стендаля – «Життя Анрі Брюлара».

Ключові слова: автобіографічний пакт, генеалогічний міф, псевдонім (маска), автобіографічний герой.

В статье рассматриваются основные подходы к толкованию поэтики названия крупнейшего автобиографического текста Стендаля – «Жизни Анри Брюлара».

Ключевые слова: автобиографический пакт, генеалогический миф, псевдоним (маска), автобиографический герой.

The main approaches of interpretation of poetics of title of the most important Stendhal's autobiographical text – «Vie de Henry Brulard», as well as the problem of its genre identification are under consideration. Two hypothetical ways of Henri Beyle's controversial pseudonym creation are under review in present article. The first version is based on analysis of peculiarities of writer's perception of his matrilineage, the second one regards as a probable source author's interest in French literature of XVII–XVIII centuries.

Key words: autobiographical pact, genealogical myth, pen name (mask), autobiographical hero.

© Є. В. Гавриленко, 2014